

Nietzsche: mîna și mașina de scris

VALERIU GHERGHEL

În cursul despre *Parmenide*, ținut în semestrul de iarnă al anului academic 1942-1943, Martin Heidegger afirmă că, alături de cuvînt, „mîna este caracteristica esențială a omului“. Din momentul în care omul începe să scrie la mașina de scris, relația dintre mîna, cuvînt și ființă se alterează. Cuvîntul se „degradează“ și, la fel, relația omului cu ființa. În epoca modernă, tehnica (și mașina de scris e unul din simbolurile ei fundamentale) distruge cuvîntul. Rostirea poetică lasă locul simplei comunicări utilitare. Tehnica anonimizează și ascunde: „scrisul la mașină are avantajul de a ascunde scrisul de mîna și, prin aceasta, caracterul omului. Judecați după scrisul la mașină, toți oamenii arată la fel“. Într-un cuvînt, mașina de scris semnaleză o radicală modificare în relația dintre om și ființă: „mașina de scris reprezintă intruziunea mecanismului în sfera cuvîntului“. Modificarea e dramatică și negativă.

Dar apariția mașinii de scris nu a fost privită de Friedrich Nietzsche în modul aceasta catastrofic. Biografii (un Ivo Frenzel, printre ei) menționează voluptatea cu care Nietzsche își dactilografa (cu litere majuscule!) scrisorile către sora și mama lui. S-au păstrat astfel mai multe scrisori. În biografia dedicată lui Nietzsche, Ivo Frenzel reproduce în facsimil o scrisoare din martie 1882. Nietzsche încheie această epistolă cu urarea obișnuită: „mit dem herzlichsten Danke und Grusse, Euer F.“.

Sofismul morții

Alături de alte sofisme create de filosofii antici, putem pune și un așa-zis „sofism mortal“. El este menționat și de Aulus Gellius în *Noaptea atice* (XIII, 1-12): „Cînd se poate spune că moare cineva, cînd a trecut între cei morți sau cînd este încă viu?“.

Întrebarea e suficient de dificilă: „fie că răspunzi într-un fel sau altul, răspunsul e absurd și ridicol, și va părea cu mult mai absurd, dacă vei spune că amîndouă răspunsurile sînt valabile sau nici unul din ele nu e valabil“.

Unii filosofi au ripostat că problema nu merită nici măcar a fi discutată, fiind vorba de o simplă capcană de limbaj. Cel aflat încă în viață nu moare, fiindcă e în viață (cînd se constată că moare); cît despre cel mort deja, a spune că moare e o ineptie. Verbul *a muri* nu se poate aplica nici unui moment din viața celui viu (cît e viu). În ceea ce-i privește pe morți, verbul *a muri* e inutil.

Aulus Gellius afirmă că Platon „n-a atribuit nici vieții, nici morții momentul marcat de verbul *a muri*“. Argumentul lui poate fi rezumat astfel: „[Platon] a văzut că și una, și alta [și viața, și moartea] sînt opuse și că din două contrarii nu poți admite unul cînd celălalt rămîne în picioare“. Problema e „de a pune în concordanță doi termeni contradictorii, viața și moartea. De aceea, Platon a spus că un asemenea moment este ceva nou, o stare intermediară, la hotarul dintre cele două“ [viața și moartea].

În dialogul *Parmenide* (155e-157b), Platon a numit acest interval spațiul subitului, al *instantaneului*. Doar lui i se poate aplica verbul *a muri*.

Filosofi în Index expurgatorius

În 1559, la inițiativa Inchiziției, sub pontificatul lui Paul al IV-lea, s-a publicat cea mai cunoscută listă de cărți și autori: *Index librorum prohibitorum* sau *Index expurgatorius*. În *Vertigo...*, Umberto Eco nu amintește această listă faimoasă. Scopul listei a fost, din

capul locului, controlul lecturii. Cărțile aflate în Index nu puteau fi citite de către supușii Sfîntului Scaun. Firește, lista se completa anual. Și, în măsura în care păcatul e infinit, lista însăși trebuia să ajungă la dimensiuni infinite.

Iată o enumerare sumară a filosofilor care s-au regăsit în *Index librorum prohibitorum*: Denis Diderot, Blaise Pascal, Jean-Jacques Rousseau, René Descartes, Voltaire, Immanuel Kant, George Berkeley (care a fost episcop!), Malebranche. Numele ateiilor Schopenhauer și Nietzsche nici nu apar pe listă, întrucît se înțelegea de la sine că lucrările lor erau prohibite (după așa-zisul criteriu tridentin).

Ultimul titlu pus în *Index librorum...* a fost *Viața lui Iisus* a abatelui Jean Steinmann.

Nu au lipsit din sumbra listă nici: Ioan Scotus Erigena, John Locke, David Hume, Erasm, Baruch Spinoza, John Stuart Mill, Henri Bergson ori Simone de Beauvoir.

A lipsit: Charles Darwin!

Et caetera (varianta lui Eco)

Ideea de a redacta o carte ilustrată despre liste, enumerări, cataloage, index-uri etc. e neîndoios fecundă. Umberto Eco tocmai a avut o atare idee...

Consecința ei este un volum* masiv, pentru bibliofili, în care cele 21 de capitole sînt completate de o fabuloasă iconografie. Umberto Eco afirmă că lista se află la originea culturii. Totul începe, la urma urmelor, printr-o listă. Nu e de mirare că primele documente păstrate din vechile culturi nu sînt altceva decît simple enumerări de obiecte, mărfuri, nume, prețuri.

Cînd o listă e bogată, ea poate sugera infinitul. *Vertigo: Lista infinită* cuprinde, alături de prezentările lui Umberto Eco, nu doar o iconografie pe măsură, dar și o antologie de texte literare (care exemplifică principiul listei), de unde nu lipsesc: Homer, Hesiod, Vergiliu, Decimus Magnus Ausonius, Dante, Sidonius Apollinarius, Ariosto, Villon, Cervantes, Shakespeare, John Milton, Edgar Allan Poe, Dickens, Victor Hugo (helas!), Mark Twain, Proust, Apollinaire, James Joyce, Thomas Mann, Borges, Italo Calvino, Thomas Pynchon, Patrick Suskind. *Et caetera*.

Vertigo... e o carte pentru cei ce iubesc lucrurile frumoase...

* Umberto Eco, *Vertigo: Lista infinită*, traducere din limba italiană de Oana Sălișteanu și Georgiana-Monica Iorga, București: Enciclopedia RAO, 2009, 408p.

Sfinții filosofi și moaștele lor

Revista *Bussines Magazin* a publicat, mai de mult, un eseu de Umberto Eco pe tema moaștelor. Eseul se numea „Relicve pentru noul an“. Autorul italian nu vede un păcat în venerarea lor. Există și o forma postmodernă de adorare a osemintelor și obiectelor cu încărcătură sacră...

Iată ce crede Umberto Eco: „În cultul relicvelor acționează un soi de pulsione pe care aș defini-o drept mito-materialistă, ce te face să poți regăsi ceva din puterea unei personalități sau a unui sfînt atingînd părți din trupul acestuia“.

Dar nu doar sfinții sînt venerați astăzi. De curînd, o șuviță din pletele făcătoare de minuni ale lui Elvis s-a vîndut la o licitație cu mai bine de 1000 de dolari. Șuvița deținea și un certificat de autenticitate. Toate aceste obiecte „laice“ se numesc în limbajul specialiștilor „memorabilia“. Există o veritabilă pasiune pentru obiectele ce au aparținut marilor personalități.

Dar adevăratul cult e acela al moaștelor și relicvelor legate de Cartea sfîntă. Despre a-

ceste locuri din care iradiază cu putere sacrul, Umberto Eco scrie: „acum știm că teasta sfîntului Ioan Botezătorul este conservată în biserica San Silvestro din Roma, dar o tradiție precedentă ar fi dorit-o în catedrala de la Amiens. Oricum, capul aflat în custodie la Roma este lipsit de mandibulă, pusă la păstrare în catedrala San Lorenzo din Viterbo. Farfuria pe care a fost așezat capul sfîntului se afla la Genova, în tezaurul catedralei San Lorenzo, împreună cu cenușa sfîntului, dar o parte din această cenușă este păstrată și în antică biserică a Mănăstirii Benedictinelor din Loano, în vreme ce un deget s-ar afla la Muzeul Operei în Domul din Florența, un braț în catedrala din Siena și mandibula la San Lorenzo din Viterbo. Cat despre dinți, unul se află în catedrala din Ragusa, iar altul, alături de o șuviță de păr, la Monza. Nu se știe nimic de ceilalți 30 de dinți. Potrivit unei vechi legende, ar fi trebuit ca într-o catedrală să fie conservat capul sfîntului la vîrsta de 12 ani, dar n-am aflat să existe vreun document oficial care să confirme acest zvon“.

Eseul lui Umberto Eco se încheie astfel: „Cîrpele în care a fost înfășat pruncul Iisus sînt la Aquisgrana. Șervetul folosit de Christos pentru spălarea picioarelor apostolilor se află ori în biserica San Giovanni din Lateran, ori în Germania, la Acqs, dar nu este exclus ca Iisus să fi folosit două șervete sau să fi spălat picioarele de două ori. În multe biserici sînt păstrate cositele sau laptele Mariei; inelul de nuntă cu Iosif s-ar găsi la Perugia, iar cel de logodnă la Notre-Dame din Paris“.

E drept că, astăzi, cei mai mulți pioși preferă relicvele profane. Și nu-i mai puțin adevărat că scepticismul cu privire la moaștele foarte vechi: într-o povestire din *Decamerul*, Boccaccio face mare haz de un negustor de relicve, care oferă spre vînzare o pană din aripile arhanghelului Gabriel.

Relicvele filosofilor

Am mai scris despre relicve, cînd am vorbit despre sfîntul Thoma d'Aquino. Evul Mediu le-a cultivat cu pasiune, speranță și, uneori, cu fanatism.

În această notă, aș dori să vorbesc însă nu despre sfînta barbă a lui Noe, nici despre sfîntul Piron („saint Mors“, păstrat la catedrala Saint Siffrein, din Carpentras), nici despre sfîntul Buric ori despre sfîntul Prepuț al Mîntuitorului, ci despre relicvele filosofilor...

Probabil că relicva cea mai cunoscută (în afară de moaștele lui Lenin) e craniul lui Descartes. În relicvariul gotic, descoperit de către urmașii unui anume Vivant Denon (1747-1826), s-au găsit fragmente din oasele lui Abaelard și Heloise și un dinte (strict autentic!) al lui Voltaire. Nu avea nici o carie...

În Italia, în muzeul Storia della Scienza, se arată vizitatorilor pioși, alături de instrumentele lui Galileo Galilei, indexul său mumificat, arătînd către astre.

Filosofia văzută prin ochii unui monstru

Cu o vinovată întîrziere, citesc romanul austriacului Thomas Bernhard, *Vechi maestri* (Pitești: Editura Paralela 45, 2005). Bernhard descrie un personaj, Reger, critic de artă lipsit de orice indulgență, înăcrit precum un inchișitor, un individ profund meschin, care privește lumea cu ochi reci și răi. În mod firesc, lumea arată după chipul și asemănarea celui care o privește.

Romanul lui Thomas Bernhard, *Vechi maestri* (roman care nu are nici intrigă și nici desfășurare evenimentială) e, în fond, monologul egoist al acestui Reger. El inspectează lumea din jur, critic și lipsit de inocență, după

o „metodă“ strict personală. Care e metoda lui? O descrie el însuși, la un moment dat: „Pornesc de la faptul că perfecțiunea, întregul nu există nicidecum, și de fiecare dată cînd am redus la fragment vreuna din așa-zisele opere de artă perfecte agățate aici pe perete, căutînd atît pînă ce am găsit la această operă de artă eroarea gravă, punctul decisiv al eșecului artistului, am făcut un pas mai departe. Și în fiecare din aceste tablouri, așa-zise capodopere, am găsit și deconspirat o eroare gravă, eșecul creatorului său“ (p.41).

Dar nu doar arta e privită și judecată fără milă. Nici filosofia nu are parte de un tratament mai blînd. Luat ca pamflet, portretul lui Martin Heidegger e aproape memorabil. Acest „ridicol filistin național-socialist în pantaloni bufanți“ (p.74) a micșorat tot ce e mare și a exagerat tot ce e mic. A întors pe dos toate banalitățile și a făcut din truism o specialitate. Iată ce crede Reger: „Pe Heidegger nu-l pot vedea altfel decît pe banca de acasă din Pădurea Neagră, alături de soața lui, care l-a dominat complet toată viața și care i-a împletit toți ciorapii și i-a croșetat toate scufiile și i-a copt pîinea și i-a țesut așternutul de pat și i-a cîrpit chiar și sandalele... Heidegger avea un chip obișnuit, nu unul spiritual, spunea Reger, era un om cu desăvîrșire nespiritual, lipsit de orice fantezie, de orice sensibilitate, un rumegător de filosofie străgerman, o vacă filosofică...“ (p.75-76).

Și încă: Heidegger a fost „filosoful papucilor și al scufiilor de noapte“ (p.77). În metafizica lui ilizibilă, imbecilitatea nemțească și-a aflat o expresie apoteotică. Heidegger a prins îndeosebi la „femeile crispate“, la „călugăritele și surorile medicale zeloase, de regulă fete bătrîne și nefericite“. Cu aspectul său de „ofîter rotofei de stat-major ieșit la pensie“, Heidegger rămîne „filosoful favorit al lumii feminine germane“.

În sfîrșit, își continuă maleficul Reger considerațiile, „cînd mergeți într-o societate mic-burgheză ori într-una aristocrat-mic-burgheză, vi se servește deseori, înainte de aperitiv, Heidegger; nici nu v-ați scos bine paltonul și vi s-a și oferit o bucată de Heidegger; nu v-ați așezat bine, și amfitrioana, ca să zicem așa, v-a și adus pe tava de argint, pe lîngă sherry, pe Heidegger. Heidegger este filosofia germană întotdeauna bine gătită, care poate fi servită pretutindeni și oricînd... în orice menaj“ (p.77-78).

După acest portret caricatural, mai aveți curajul să-l citiți pe Heidegger?.

